

Esimene vaatus ilmutab suure vaimu (võimu tahte!) hävitavat mõju ümbrusele. Noorkikas teeb koduse elu kõigile põrguks (ka iseenele) ja väljas tallab ta kõik maha oma „võimsa aruga“.

Teises vaatuses satume vastupoolsesse äärmusse. Vaimuga (mäluga) on kadunud võimutahe, purustamislust, inimene andub homsele mõtlemata südame tungidele. Teise vaatusega alles päris komöödia algabki — aruga ja aruta Noorkikka vahel. Oli hirmus, kui inimesel oli aru peas, aga elu „puhta südamega“ on ka realiseerimatu idee! Autori poolse seisukoha ütleb umbes ära Soogenbitsi repliik: „Kultuur võib puudulik olla oma ajalikus armetuses. Ent see pole veel põhjuseks idealiseerida inimkonda puhta loomaaiani.“ Tõde järelikult peitub „vaimu“ ja „südame“ sünteesis. Seda sünteesi ennast käesolev komöödia kahjuks ei anna. Võib vast märgata suuremat sümpaatiat „südamele“ Sest õnn lõppeks on ikkagi mitte mõistuse, vaid südame küsimus: kui me elutung leiab rahulduse. Näidendi skeem, kokkuvõttes on siis nii: Esimene vaatus iseloomustab vaimu „voorusi“, teine „põrunud aru õnnistust“, kolmanda vaatuse pinevus seisab selles, kui uus värske mõistus vahepealse arupõru õnnistust likvideerib. Näidend teatavas mõttes lõpeb „mõistuse“ võiduga — peaministri karjäär on kindel! Aga sisemiselt on situatsioon irooniline, nagu seda lõpul ka väljendab Roosi lause: „Söögitoas seisma jäänud kell . . . saalis roostetanud idüll . . . kabinetis haisupomm. Oh seda aruka mehe elu!“ . . .

Olen selles mõttes realist ja relativist, et komöödias ükski idee ja ükski isik ei ole teisest absoluutselt üle, vaid ikka ainult käesolevas situatsioonis, kuna järgmises asi võib olla ümberpöördud. Lõppeks kõik inimesed on head ja kurjad, ausad ja kelmid, kangelased ja narrid ühtlasi ehk, nagu ütleb Soogenbits: maailm on „kaalu põhimõttel“ ehitatud. See kaalu põhimõte viibki mu kontrastide koomikale. Kuid vastolud kaaluvad üksteise üles ja lõpp on tasakaal, harmoonia. Kui kaalu pooled liikuma hakavad, siis sünnib draama, komöödia. On see liikumine lahendatud, siis on lõpp. Minu kriitikud märkavad seda ka, kui ütlevad, et „näidendi lõpp jookseb tühja.“ Aga see on kogu maailma käik, et kõik mis liigub, kord tagasi jõuab oma alguse juurde“.